

Dames en heren,

Hartelijk welkom.

Ik vind het heel bijzonder dat u zich vanavond hier in Perdu bevindt, en niet in Brussel waar koning Filip de Grote Prijs der Nederlandse Letteren uitreikt aan een andere Vijftiger: Remco Campert. Remco Campert herinnert zich natuurlijk Lucebert heel goed, vooral ook diens schaterlach, zoals hij onlangs nog schreef in zijn Volkskrant column. Zelf begin ik in mijn boek ook met en citeert van Campert, waarin hij Mulisch citeert. Zo houden wij elkaar bezig, en daar wilde ik het in mijn praatje, of liever mijn preek, over hebben. Het sermoen gaat over de tekst:

Habent sua fata libelli.

Ik weet het, dit is maar een afgeknot citaat, en daardoor veelvuldig misverstaan en misbruikt. Volledig luidt de hexameter van de taalkundige Terentianus Maurus uit de Maghreb, die waarschijnlijk leefde in de tweede eeuw na Christus:

Pro captu lectoris habent sua fata libelli.

Dat betekent zoveel als, brutaal vertaald: het lot van boekjes hangt af van het begrip van de lezer. Dat geldt heel in het bijzonder voor de gedichten van Lucebert, die wel velen aanspreken, maar die hun verstand vaak te boven gaan. Het citaat is interessant, omdat de nadruk daarin valt op de betrekkingen tussen werk en lezer, en dat is spek voor de bek van de stromingen die de aandacht verlegt hebben van de relatie tussen werk en schrijver naar die van het werk en zijn ontvangers. Ik reken mijzelf tot die brede stroming van receptionisten.

Het volledige citaat wijst naar de toekomst van een geschrift, zijn reilen en zeilen. Het afgeknotte citaat, meestal opgevat in de vrij platte betekenis dat elk boek zo zijn eigen geschiedenis heeft, verwijst daarentegen meer naar het verleden, de wordingsgeschiedenis. Daarover wil ik eerst een paar woorden zeggen. De bundel essays, zoals ik ze maar zal noemen, ook al zit er bijvoorbeeld een interview met Lucebert bij, en waarvan ik straks het eerste exemplaar ga aanbieden aan mijn vriend Dick van Halsema, heeft zijn *petite histoire*. Die geschiedenis, hoe klein ook, beslaat meer dan een halve eeuw. Het oudste stuk, een interview met Lucebert, werd voor het eerste gepubliceerd in 1959 in Tirade, waarvan ik toen een verse redacteur was. Later werd het opgenomen in mijn absolute kaskraker, de bundel interviews Scheppen riep hij gaat van Au, sinds 1965 een aantal malen herdrukt en een paar jaar geleden zelfs als POD boek, met een te vleende inleiding van Thomas Vaessens, die straks gaat spreken, opnieuw gelanceerd.

De jongste eigenlijke interpretatie van een gedicht van Lucebert in het boek stamt, na een lang hiaat van een jaar of vijfentwintig, uit 2014. Ik werd uit mijn winterslaap gewekt door Mirjam van Hengel, die als programmamaakster voor De Nieuwe Liefde aan mij dacht toen zij een middag ontwierp ter gelegenheid van het feit dat Lucebert 90 jaar eerder geboren

was. 'Of ik in tien minuten iets over een gedicht van Lucebert wilde vertellen', vroeg ze. Ik was verrast, aangenaam, en zei meteen onberaden ja. Dat heb ik geweten. Niet alleen moest de roestige machinerie weer op gang gebracht worden. Geolied door mijn wens Mirjam niet teleur te stellen zette ik me aan het worstelen met de tekst van een gedicht dat dicht bij mijn ervaringswereld lag: een gedicht over fotograferen. Niet dat ik zelf zo toegedaan was aan de fotografie – het tegendeel is het geval- maar ik stam wel uit een familie van fotografen: mijn vader, mijn moeder, mijn broer, mijn schoonzus: professionele fotografen en docenten fotografie. Ik deed flink mijn best, misschien iets te flink, en toen de dag daar was, 14 september 2014, klom ik toch wel met de dood in het hart en met een licht ingekorte tekst het podium op. Daar werd ik na een periode die ik op ruim een kwartier schatte, maar die door Mirjam van Hengel op wel een half uur werd getaxeerd, rücksichtlos maar volkomen terecht door haar van het podium gesleurd. The show must go on.

Ik ben haar dankbaar dat ze het oude apparaat weer aan de praat heeft weten te krijgen. Ze heeft me, door haar uitnodiging, zonder dat ze het wist, op het idee gebracht de stukken die ik in de loop van de jaren over Lucebert had geschreven in een bundel bijeen te brengen. Eerlijk gezegd, had ik dat plan al heel lang geleden opgevat, en daarom zijn mijn stukken over Lucebert ook niet terecht gekomen in Vondsten en bevindingen, de verzameling opstellen over poëzie uit 1968. Maar nu was de tijd overrijp. En zo ben ik een jaar geleden begonnen aan mijn mars door de uitgeverijen. Nu begint de *petite histoire* pas echt!

Eerst De Bezige Bij. Een vanzelfsprekende keus, want Lucebert is thuis bij De Bezige Bij. Daar bood ik mijn bundel dan ook aan, eind september vorig jaar. Lekker free riden achter Lucebert aan. Toen kort daarna Mai Spijkers van Prometheus me in een of andere wandelgang vroeg of ik nog iets voor hem onder de kurk had, vertelde ik hem dat ik concurrent De Bezige Bij had aangeklampt. Hij dreigde in kalme woede te ontsteken, maar toen ik hem uitlegde dat het over Lucebert ging, had hij er zowaar vrede mee. Intussen kreeg ik een enthousiaste brief van de Bezige Bij dat ze zo blij waren dat ik naar hen was gekomen, en dat mijn manuscript in handen zou worden gesteld van de afdeling fictie, omdat ook Lucebert daaronder ressorteerde. Enigszins vreemd. In december kreeg ik dan een hoffelijk briefje met de boodschap dat voor deze mooie essays, die beslist een groter publiek verdienden, geen plek was in het fonds van De Bezige Bij, omdat de acquisitie moest worden aangepast aan het defensieve inkoopbeleid van de boekhandel. Kortom: we kunnen helaas de bundel aan de straatstenen niet kwijt.

Ik dacht, weet je wat, Mai Spijkers zit te wachten in de coulissen, ik stuur de bundel nu naar hem. Sterker nog, ik breng de tekst wel even langs, ik woon vlakbij. Vlak voor kerstmis sprong ik op de fiets en liet de envelop in de bus van de uitgeverij glijden. Dacht ik. Mijn oriëntatievermogen, dat al sinds mensenheugenis te wensen overlaat, had me weer eens in de steek gelaten. Ik had de envelop in de brievenbus van een privaat huis, twee grachten te ver, naast de Duif, in de bus gestopt. Thuis dacht ik meteen, klapwiekend, er klopt iets niet, en al gauw kwam ik achter mijn *Fehlleistung*. Two bridges too far. Freud zou er het zijne over hebben gedacht. Terug naar de Prinsengracht, waar de bewoonster al klaar stond met in haar hand de raadselachtige envelop, die ik even later echt bij Prometheus op de Herengracht in de bus deponeerde. Toen trad er een grote stilte in. Zes weken later, in de

loop van februari stuurde ik Mai een kattedelletje, en kreeg per omgaande antwoord. Mijn manuscript was buiten hem om op de *slushpile* terecht gekomen, en nu weer opgedolven. *Slushpile*? Volgens Wikipedia is dat een '*set of unsolicited manuscripts (...) Sifting through the slushpile is a job given to assistant-to-the-editors. If assistants find something interesting there and can persuade a more senior editor to consider it, they may get some credit for themselves, especially if the piece is subsequently published and sells respectably.*' Zeg Fifty Shades of Grey, of A Confederacy of Dunces. Mai vervolgde dat hij het in principe leuk vond om te doen, maar dat we wel subsidiemogelijkheden moesten onderzoeken.

Fair enough. Een week later dronk ik een kopje koffie met hem en deelde hij me mee dat hij het zou uitgeven in het najaar. Wel vond hij het aardig om de schrijversvereniging van De Bezige Bij om een subsidie te verzoeken: het ging immers om commentaar op een fameus auteur uit hun Fonds. De schrijversvereniging bleek niet in de positie om een subsidie toe te kennen, omdat hun reglement alleen voorzag in subsidies voor uitgaven van De Bezige Bij zelf, zoals de voorzitter, Allard Schröder met spijt vaststelde. Had zijn uitgeverij zelf maar subsidie aangevraagd, verzuchtte hij. Mai zat er niet mee, en vond het waarschijnlijk zelfs geinig: 'We geven het gewoon uit, met of zonder subsidie'. Ik vrees met vrees dat Mai uiteindelijk de subsidiënt gaat worden bij deze onberaden uitgeversbeslissing...Het 'respectably selling' zullen we moeten afwachten. Tot zover de *petite histoire*.

De volledige quote – *pro captu lectoris habent sua fata libelli*- gooit zwaardere stenen in de vijver. Het suggereert dat het lot van een boek, en van wat het zeggen wil, afhangt van wat zijn lezers ervan maken. Oftewel: *l'esprit de ses lecteurs fait le destin du livre*. Capish! Kapeesh! Het werk van Lucebert wordt gegrepen door lezers die gegrepen zijn. Ik ben daar één van. Naar de mate van mijn cognitieve mogelijkheden heb ik geprobeerd rekenschap af te leggen van wat ik van een aantal van zijn gedichten begrepen heb. Elke lezer grijpt zoals hij handen heeft. Met het verstrijken van de tijd verandert ook de captus, het begrip van de lezer, en soms verslapt die decennia of eeuwen lang, om daarna weer aan te klampen. Al die vormen van lezen door liefhebbers en literaten, groepen die soms samenvallen, weven zich aaneen tot de receptiegeschiedenis van een gedicht, een bundel, een oeuvre. In dit koor zing ik een partijtje mee, wat mij betreft tot meerdere glorie van de dichter. Meer begrijpen is niet meer pardonneren, maar meer genieten, voller leven. En voor een aantasting van het mysterieuze, het numinale, het middenwit, hoeft men niet bang te zijn. Dat verschuift misschien, maar blijft bestaan. En bij de teksten die ik hier bij elkaar gebracht heb, en waarvan ik vrees dat ze niet allemaal even makkelijk naar binnen glijden, geldt op zijn beurt het fatale woord van Terentianus Maurus.

Dan is nu het moment aangeboden dat ik het eerste exemplaar van *Luceberts zoekend oog* mag aanbieden. De ontvanger is mijn vriend Dick van Halsema, ongeveer de meest fijnzinnige en scrupuleuze poëzielezer die ik ken. Hij is natuurlijk de grootste Leopoldlezer die er is, maar ook de poëzie van andere dichters is niet veilig voor hem. Hij weet woorden en formules te vinden voor zijn hypersensitieve ervaringen met gedichten en hun verre

culturele Umwelt; exercities waar men alleen maar ademloos naar kan zitten kijken. Bijvoorbeeld zijn studie over de *Epifanie* waarin aan de hand van een prachtig gevonden invalshoek de inslag van het transcendente bij een aantal dichters met groot meesterschap wordt aangetoond. Zijn wetenschap is moeilijk te onderscheiden van kunst. Dus voor: il miglior fabbro!